

КЛАСИЧНІ МОВИ НА ПЕРЕХРЕСТІ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОЇ ТА АНТРОПОЛОГІЧНОЇ МОВОЗНАВЧИХ ПАРАДИГМ

УДК 811.124'01

КЛАСИЧНІ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА: ЕПІСТЕМИ, МЕТАМОВА, ІНСТРУМЕНТАРІЙ

*Голубовська Ірина Олександрівна,
д-р філол. наук, проф.*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У рамках даної статті розглядається розвиток української класичної філології за останні десять років у контексті зміни лінгвістичних парадигм, переходу від традиційної міждисциплінарної описовості до структурних підходів і, врешті-решт, до когнітивно-комунікативного ракурсу розгляду мовно-мовленнєвих феноменів мов європейської античності. Характеризуються особливості аналізу мертвих мов, які постали на кафедрі загального мовознавства та класичної філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: міждисциплінарність класичної філології, зміна наукових парадигм, системно-структурна парадигма, антропологічна парадигма, кафедра загального мовознавства та класичної філології.

Як свідчить історія становлення й розвитку класичної філології як міждисциплінарної елітарної науки, від початків формування її була притаманна **комплексність** (адже до складу її традиційно входять і літературознавство, і мовознавство, і метрика, і текстологія, і епіграфіка, і палеографія, і історія, і археологія). Оцінити однозначно архісему комплексності у контексті когнітивної спрямованості класичної філології доволі складно з огляду на її амбівалентність. З одного боку, це є достоїнство цієї галузі знання (адже вимога міждисциплінарності, яка постала лише на сучасному етапі розвитку гуманітарного знання, у випадку класичної філології виконувалася вже з епохи Відродження). Проте з іншого боку, її традиційна закритість не могла не перешкоджати рецепції нових ідей, підходів і розумінь, які виформувалися у процесі розвитку гуманітарних наук, зокрема, лінгвістики.

У сучасному українському просторі класичного філологічного знання склалася своєрідна ситуація, спровокована, як видається, насамперед екстралінгвістичним фактором прагматичного порядку: відсутністю у переліку наукових спеціальностей ДАКу України спеціальності, яка б називалася "класична філологія", натомість наявна спеціальність "класичні мови. Окремі індоєвропейські мови – 10.02.14". Тому сучасну українську класичну філологію характеризує акцентуація лінгвістичних досліджень і поступовий відхід від широко гуманітарного модусу досліджень (із традиційним залученням даних археології, літературознавства, історії, культурології, семіотики) у цій галузі наукової когніції. Така тенденція створює нове обличчя студій у рамках української класичної філології і якісно відрізняє її за змістом, спрямованістю, вихідними дослідницькими презумпціями та інструментарієм дослідження від підходів до опрацювання масиву класичних текстів, що склався на теренах нашого північного сусіда (маються на увазі насамперед Московська і Санкт-Петербурзька

школи класичної філології). Для того, щоб у цьому переконатися, достатньо проаналізувати хоча б проблематику щорічних конференцій під назвою "Индоевропейское языкознание и классическая филология" (читання пам'яті Й. М. Тронського), які проводяться Інститутом лінгвістичних досліджень Російської академії наук (РАН), інформація про які широко представлена в Інтернет-просторі.

Ніде правди діти, класична філологія в діяхронії формувалася як наука, котра досліджує літературні пам'ятки греко-римської культури з метою відтворення вірогідної картини античного світоспоглядання. Це повністю відповідало призначенню філологічного знання у цілому, яке полягає у проникненні до глибин змісту того чи того тексту з метою його адекватного витлумачення. Використовуючи палеографічний, текстологічний, граматичний та інші методи дослідження, філологи від часів Відродження і до наших днів намагаються якнайточніше відновити першопочатковий текст (який міг постраждати від часу або бути викривленим при переписуванні), перекласти його та дати йому широкий історико-лінгвістичний коментар. Проте, як видається, на сьогоднішній день класична філологія у цілому вже виконала своє історичне завдання з визначення складу текстів, правил їх формування та історико-культурного опису. В історичній послідовності виникнення наук "філологія" → "мовознавство" останнє як "молодший" член кореляції має "влити нове вино у старі міхи", іншими словами, надати свій епістемний, метамовний, інструментальний потенціал першому "поважному" члену у форматі проєкцій на матеріал класичних мов.

Ю. В. Рождественський, розмірковуючи на теми співвідношення між змістовим наповненням термінів "філологія" та "мовознавство" і виходячи із сосюрівського розуміння замкненої в самій собі суті "єдиного і справжнього предмета лінгвістики – мови", твердив у 1996 р. про те, що "лінгвістика не включає і не може включати до свого складу вчення про мовні тексти – основу суспільно-мовної практики" [Рождественский 1996, 20].

У наш час вже давно сформованими є і лінгвістика тексту, і дискурсологія, і комунікативна лінгвістика, і медіалінгвістика, які, будучи представниками ненаукової за Сосюром "зовнішньої лінгвістики", мають в якості основного об'єкта свого вивчення – текст в його найрізноманітніших структурних, прагматичних, сугестивних, комунікаційних, когнітивних та культурних іпостасях. Лінгвістика стрімко розширює границі своєї метамови, методів дослідження, епістемічних припущень, модусів пізнання, водночас проєкуючи здобутий у суміжних гуманітарних та природничих науках когнітивний потенціал на ґрунт найрізноманітніших текстів, у тому числі й класичних.

Переходячи до конкретного аналізу векторів пізнання, які заявлені у сучасних студіях з класичної філології в Україні (при цьому буду покладатися переважно на дисертаційні дослідження, захищені в спеціалізованій раді Д 26.001.19 при Інституті філології), вважаю за доцільне приділити трохи уваги епістемологічному осмисленню мовного розвитку, іншими словами виділенню "парадигм" лінгвістичного знання. При цьому поняття "методологія" буде виступати провідним, тобто таким, що зумовлює **вихідні метанаукові презумпції та переконання відносно природи об'єкта**, які прийняті як вихідні певною науковою спільнотою професіоналів і не піддаються сумніву доти, доки до цього не будуть спонукати певні кризові явища у розвитку наукового напрямку.

Можна навіть твердити, що **саме зміна презумпцій призводить до зміни наукових парадигм**. Під таким кутом зору видається логічним визнати **тільки три парадигми в доступній нам історії мовознавства: порівняльно-історичну** (метод – порівняльно-історичний, внутрішньої та зовнішньої реконструкції, історизм як принцип розуміння природи досліджуваного об'єкта та діакронія як вихідна ціннісна настанова, *ціль* – відновлення форм мови-предка та встановлення подальших дивергенційних процесів її розвитку з відокремленням споріднених мов), **системно-структурну** (методи – безпосередніх складових, опозицій, трансформаційний, компонентний аналіз, – максимально формалізовані; синхронія, системність і знаковість мови як вихідна ціннісна настанова, *ціль* – встановлення внутрішньосистемних протиставлень і кореляцій); **антропологічну** (методи – концептуальний, прототипічний, семантичних примітивів, фреймового/гештальт-аналізу, функціонально-семантичний, конверсаційний – фактично всі з елементами внутрішньої інтроспекції як способу одержання знання; вихідна ціннісна настанова (презумпція) – первинність когнітивних структур відносно мовних, *ціль* – вивчення структур зберігання знання у свідомості людини та їх мовних, мовленнєвих та культурних проєкцій).

Наукова специфіка дисертацій, які були захищені за останні десять років зі спеціальності "класичні мови", тяжіє до системно-структурної та антропологічної парадигм мовознавчого знання. Щодо порівняльно-історичних студій, наразі в Україні, на жаль, вони виступають переважно допоміжними як для системних, так і для антропологічно орієнтованих досліджень.

Розглянемо ті наукові розвідки, у яких застосовано структурно-системний підхід до розуміння сутності мови.

1. Системно-структурні дослідження у галузі класичних мов в Україні (2005–2014).

А. У докторській дисертації Звонської Лесі Леонідівни "*Становлення парадигми темпоральності в давньогрецькій мові*" (2007) із залученням термінопоняття "функціонально-семантичне поле", впровадженого у науковий обіг О.В. Бондарком [Бондарко 2001], подано динамічну модель поля часу, яким він уявлявся давнім грекам і який вони зафіксували своєю когнітивно-мовною практикою в системі морфологічних, лексичних та синтаксичних характеристик давньогрецького дієслова. У рамках дисертації збудовано потужний фрейм системно-функціональних досліджень із залученням методів математичної статистики, котрий потребує подальших проєкцій на інший мовно-мовленнєвий матеріал, зокрема у контексті культурно-філософського осмислення мови.

Б. У низці дисертацій, присвячених вивченню українського різновиду середньовічної латини XV–XVII ст. (дисертації В. М. Миронової, Н. В. Бойко, Р. А. Щербини, О. М. Косіцької, О. М. Кошій)¹ на матеріалі різножанровних текстів досліджуються структурні зміни в українському різновиді пізньосередньовічної латини на фонетико-орфографічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях, спричинені інтерференцією латинської, української і частково польської мов. У цих роботах широко використовуються можливості таксономічного методу як вершини

¹ Див. літературу до статті.

описового, пов'язаного із проблемами встановлення системи мови як ідеальної сутності, причому за його допомогою із залученням порівняльного методу у діахронному аспекті моделюються кореляції між класами мовних фактів, притаманних латині класичного періоду і латині епохи постмодерну. Активно застосовується також компонентний аналіз як структурний метод дослідження лексичної семантики.

В. У кандидатській дисертації Олесі Василівни Лазер-Паньків *"Архаїзаторські тенденції у мові грецької історіографії II-III ст. (на матеріалі твору Арріана "Анабазис Александра")* (2007) на фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному ярусах давньогрецької мови історичної прози II–III ст. досліджено цілеспрямовану архаїзацію, метою якої було зведення її до норм класичного аттичного діалекту. В якості методів аналізу застосовуються таксономічний метод та метод компонентного аналізу.

Г. У руслі ідей структурної лінгвістики виконані й ті дисертації, предметом вивчення яких стало побутування терміноелементів та термінів греко-латинського походження у терміносистемах сучасних європейських мов (дисертація *І. І. Вакулик "Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, російської, німецької, французької, англійської мов, 2004; дисертація С. М. Пологи "Греко-римська традиція у становленні української граматичної термінології (на матеріалі морфології), 2013)* та вивчення структурно-семантичних особливостей компонентів грецького походження в латиномовній ентомологічній номенклатурі (дисертація *Г. М. Воскобойник-Шпинти "Грецький компонент у латиномовній ентомологічній номенклатурі: структурно-семантичний аспект", 2012)*). Застосовувані методи (компонентний, морфемного аналізу) відносяться до арсеналу структурних методів аналізу лексичної та лексико-семантичної системи мови.

Принагідно треба зазначити, що вивчення функціонування греко-латинських елементів у мовних терміносистемах, що обслуговують різні галузі сучасного знання, важко переоцінити. Класичні мови – це споконвічне джерело морфем-інтернаціоналізмів, які наразі функціонують у вигляді специфічних перехідних морфем-формантів (афіксоїдів та радикаїдів): *авто-*, *квазі-*, *лог-*, *-графія*, *-логія*, а також морфем, які етимологічно складаються з префікса, кореня та суфікса на кшталт: *-ектомія*, *-астенія*, котрі регулярно відтворюються, використовуються на одному дериваційному кроці, маючи своє квазілексичне цілісне значення (*-графія* – "регістрація токів, рентгенологічне обстеження"; *-ектомія* – "видалення органу"), тобто відповідають фактично всім ознакам морфеми як мовної величини. Все це створює необхідні передумови для подальшої розбудови теорії морфем, удосконалення їх типології і надання подібного роду лінійним відріzkам певного термінологічного статусу. Щодо метамовного усталення, такі мовні утворення вже здобули у лінгвістичній літературі номінацію "терміноелемент" [Суперанская 2012].

Д. Віддано данину системно-структурним підходам і в кандидатській дисертації *І. С. Макар "Лексична ідіосистема роману Лонга "Дафніс і Хлоя" (2010)*. Здійснюючи комплексний аналіз ідіостилію автора першого буколічного роману, Інесса Степанівна Макар послуговується термінопоняттями лексико-семантичної групи, концептуально-тематичного поля, семантичної опозиції. Використовуються методи контекстуального і компонентного аналізу – суто структурні. Щоправда, внаслідок

використання зазначених методів та залучення методу концептуального аналізу, авторка виходить і на рівень когнітивних узагальнень щодо лонгівської лексичної ідіосистеми (використовуються терміни "мовна картина світу", "концепт"), проте, як видається, когнітивний аспект роботи окреслений тільки пунктирно, на можливу майбутню розбудову дисертаційного матеріалу під когнітивно-антропологічним кутом зору. Аналіз дисертації І.С. Макар дає нам можливість плавно перейти до огляду наукових робіт, виконаних у річці найновіших дослідницьких пріоритетів, що є характерними для нашого лінгвістичного часу.

2. Антропологічно орієнтовані дослідження у галузі класичних мов (2005–2014).

Першою ластівкою з-поміж досліджень, у яких було використано новітні підходи, вироблені в рамках теорії мовленнєвих актів та лінгвопрагматики і яка відкрила "парад" захистів молодого покоління класиків кафедри загального мовознавства та класичної філології, стала дисертація А. С. Шадчиної (Поліщук) *"Текстовірні функції епістемічної модальності в давньогрецькому філософському дискурсі (на матеріалі текстів Геракліта і Платона)"* (2005). Розвиваючи ідеї представників історичної прагматики (Е. Траготта, Л. Брінтона, Б.-Л. Гуннарссона), котрі почали залучати методи дискурсивного аналізу для вивчення давніх періодів у розвитку мов, авторка сміливо впроваджує для опису епістемічної модальності в давньогрецькому філософському дискурсі такі термінопоняття теорії мовленнєвих актів, як "іллокуція", "перлокуція", "мовна ввічливість" (позитивна і негативна), поняття, вироблені у лоні лінгвістичної комунікативістики на кшталт: "комунікативна стратегія", "інтерактивна стратегія", "комунікативний акт"; поняття з теорії аргументації – "риторичні кроки в аргументації" тощо. Такий новаторський підхід дозволив авторці запропонувати науковій "класичнофілологічній громаді" принципово новий підхід не тільки на ділянці обрання метамови опису у галузі класичних мов, але й в аспекті широкоюсяжного комплексного і дуже перспективного вектору дослідження, який об'єднав текстовий матеріал класичної греки (твори Геракліта, Платона) з найновішою на той час теорією і практикою лінгвістичного аналізу.

У руслі таких самих ідей і підходів було виконано кандидатську дисертацію О. В. Левка *"Мовний феномен грецької патристики золотой доби: когнітивно-дискурсивні виміри"* (2013). Авторові вдалося виконати роботу на перехресті трьох найновіших ділянок мовознавчого знання: лінгвокогнітивістики, лінгвопрагматики та лінгвокультурології. Концептуальною рамкою роботи слугувала структура мовної особистості (виділення вербально-семантичного, лінгвокогнітивного, мотиваційно-прагматичного рівнів, запропонована свого часу Ю. М. Карауловим у його культовій монографії "Русский язык и языковая личность" (1987)), яку автор спроектував на мовні особистості Трьох Святителів, яскравих постатей грецької патристики золотой доби (IV ст. н. е.) Василя Великого, Григорія Богослова, Іоанна Златоуста. До наукового дискурсу у галузі класичної філології були впроваджені термінопоняття на кшталт "мовна особистість", "концепт", "поняття, емоційно-оцінна, ціннісна складові концепту", "індивідуально-авторська картина світу", "прецедентний текст", "інтертекстуальність", "комунікативні стратегії та мовні тактики". Внаслідок використання процедур дослідження, які відповідають вище зазначеній термінологічній риторичі (адже були застосовані методи концептуального, лінгвоку-

льтурологічного, контент-аналізу і, врешті-решт, дискурс-аналізу), було фактично спростовано широко тиражоване твердження Н. Д. Арутюнової про те, що поняття "дискурс" не може бути задіяним для дослідження мертвих мов, оскільки вони не є пов'язаними з актуальними життєвими дискурсивними практиками, "... зв'язки яких з живим життям не відновлюються безпосередньо" [Арутюнова 1990, 137]. Тим не менше, як продемонструвало дослідження О. Левка, реконструйовані на підставі аналізу текстів та історичної епохи їх створення екстралінгвістичні (прагматичні, соціокультурні, психологічні) чинники **створюють** ефект мовлення, "зануреного у життя", що й автоматично надає таким текстам статусу дискурсів.

У кандидатській дисертації Оксани Анатоліївни Ніколаєнко *"Ораторський дискурс у Давньому Римі: культурологічний та функціонально-стилістичний виміри (на матеріалі промов Республіканської доби)"* (2012) поняття "дискурс" застосоване відносно текстового матеріалу римських ораторів Республіканської доби, фрагменти яких зібрані у книгах Н. Malkovati "Oratorum Romanorum fragmenta" та Н. Mayer з аналогічною назвою. Авторка трактує ораторський дискурс як вид інституційного, аналізує прагматичні аспекти його функціонування (встановлюючи різні види мовленнєвих актів: репрезентативи, директиви, декларативи, комісиви, експресиви, інтерпрогативи, вердиктиви), з'ясовує основні комунікативні стратегії, що їх використовують оратори у своїх промовах для досягнення своїх прагматичних цілей (інформування, підкреслення компетентності або авторитетності автора, вираження позитивного або негативного ставлення до зображуваного, негативної чи позитивної презентації осіб, заклику аудиторії до певних дій, формування розкритої точки зору тощо).

У цікавих кандидатських дисертаціях Анни Мар'янівни Крокіс *"Функціонально-стилістичні і прагматичні виміри ранньохристиянської гомілії"* (2010) та Олега Володимировича Кожушного *"Лексико-стилістичні характеристики та жанрова спадкоємність візантійської гімнографії III-VIII століть"* (2008) в традиційному для класичної філології ракурсі досліджуються різні аспекти грекомовної християнської літератури.

Не стоїть на місці і методика викладання класичних мов. Прикметною подією останнього часу став захист докторської дисертації В'ячеслава Миколайовича Шовкового на тему *"Методична система навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу"* (2011), у якій на методологічних засадах, що були створені розвитком сучасної лінгводидактики, психології, психолінгвістики та лінгвокультурології було вироблено принципово новий фрейм методичних підходів до навчання греки студентів-класиків.

Таким чином, кафедра загального мовознавства та класичної філології Інституту філології Київського національного університету, яка з гордістю носить таку назву з часу об'єднання кафедр класичної філології та загального мовознавства у 1955 р. з ініціативи професора Андрія Олександровича Білецького і яка у 2015 році буде святкувати свій 60-річний ювілей, як видається, **наразі отримала своє власне наукове обличчя**, сповідуючи багатовекторність лінгвістичного пошуку на ниві класичної філології і намагаючись творчо поєднувати найновіші мовознавчі теорії з практикою лінгво-стилістичного, історико-культурного та літературознавчого аналізу, який здійснювався відносно класичних мов протягом тривалого існування класичної філології як науки.

Голубовская И. А., д-р филол. наук, проф.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Классические языки в контексте современного языкознания: эпистемы, метаязык, инструментарий

В рамках данной статьи рассматривается развитие украинской классической филологии за последние десять лет в контексте изменения лингвистических парадигм, перехода от традиционной междисциплинарной описательности к структурным подходам и, в дальнейшем, к когнитивно-коммуникативному ракурсу рассмотрения языковых и речевых феноменов европейской античности. Характеризуются особенности анализа мертвых языков, сложившиеся на кафедре общего языкознания и классической филологии Института филологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Ключевые слова: междисциплинарность классической филологии, смена научных парадигм, системно-структурная парадигма, антропологическая парадигма, кафедра общего языкознания и классической филологии.

Golubovs'ka I. O., Ph. D., Full Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Classical Languages in the Context of Modern Linguistics: Epistemes, Metalanguage, Linguistic Devices

In the frames of the present article the development of Ukrainian classic philology within past ten years is being analyzed in the context of transition from traditional interdisciplinary descriptive approach to structural one and, later on, to modern cognitive and communicative perspective in the analysis of material of ancient languages. Peculiarities of the research in the field of ancient languages which are characteristic for the Chair of General Linguistics and Classic Philology of the Institute of Philology at Taras Shevchenko National University of Kyiv are being displayed.

Key words: interdisciplinary approach in classic philology, scientific paradigms' shift, structural paradigm, paradigm anthropological paradigm, the Chair of General Linguistics and Classic Philology.

Література:

1. Арутюнова, Н. Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: "Советская энциклопедия". – С. 136–137.
2. Бойко, Н. В. Латинськомовна інскрипція в Україні кінця XVI – початку XVIII ст. (лексико-граматичний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоевропейські мови" / Н.В. Бойко. – К., 2006. – 19 с.
3. Бондарко, А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / Александр Владимирович Бондарко. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 208 с.
4. Вакулик, І. І. Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, російської, німецької, французької, англійської мов : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 "Загальне мовознавство" / І. І. Вакулик. – К., 2004. – 19 с.
5. Воскобойник-Шпинта, Г. М. Грецький компонент у латиномовній ентомологічній номенклатурі: структурно-семантичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоевропейські мови" / Г.М. Воскобойник-Шпинта. – К., 2012. – 19 с.
6. Голубовська, І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія, 2-е вид., випр. і доп. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
7. Гумбольдт, В. Язык и философия культуры / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : "Прогресс", 1985. – 451 с.
8. Казанский, Н. Н. На подступах к теоретической грамматике древнегреческого и латинского языков / Н.Н. Казанский // Классические языки и индоевропейское языкознание. – СПб., 1998. – С. 110–123.
9. Казанский, Н. Н. Классическая филология в Российской академии наук : современное состояние и потребности общества / Н. Н. Казанский // Сборник научных трудов СТЕФАНΟΣ. – М., 2005. – С. 38–57.

10. *Кожушний, О. В.* Лексико-стилістична характеристика та жанрова спадкоємність візантійської гімнографії III–VIII століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / О. В. Кожушний. – К., 2008. – 22 с.
11. *Косіцька, О. М.* Латинськокомовний текст у церковному житті України кінця XVI–XVII ст. (на матеріалі документації Греко-католицької церкви) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / О. М. Косіцька. – К., 2009. – 19 с.
12. *Коцій, О. М.* Мова новолатинської історичної поеми в Україні кінця XVI ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / О. М. Коцій. – К., 2011. – 20 с.
13. *Крокіс, А. М.* Функціонально-стилістичні і прагматичні виміри ранньохристиянської гомілії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / А. М. Крокіс. – К., 2010. – 19 с.
14. *Лазер-Паньків, О. В.* Архаїзаторські тенденції у мові грецької історіографії II–III ст. (на матеріалі твору Арріана "Анабазис Александра") : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / О. В. Лазер-Паньків. – К., 2007. – 19 с.
15. *Левко, О. В.* Мовний феномен грецької патристики золотого доби: когнітивно-дискурсивні виміри : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / О. В. Левко. – К., 2013. – 19 с.
16. *Макар, І. С.* Лексична ідіосистема роману Лонга "Дафніс і Хлоя" : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / І. С. Макар. – Львів., 2010. – 20 с.
17. *Миронова, В. М.* Граматичні особливості латинської актової мови XV–XVI ст. в Україні (на матеріалі гродських і земських судових актів Галицької, Сяноцької, Перемишльської і Львівської адміністративних округ Галицької Русі) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / В. М. Миронова. – К., 1999. – 16 с.
18. *Ніколаєнко, О. А.* Ораторський дискурс у Давньому Римі : культурологічний та функціонально-стилістичний виміри (на матеріалі промов Республіканської доби) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / О. А. Ніколаєнко. – К., 2012. – 18 с.
19. *Новодранова, В. Ф.* Категорія оценок и её выражение в системе префиксации латинского языка / В. Ф. Новодранова // Сборник научных трудов СТЕΦΑΝΟΣ. – М., 2005. – С. 278–284.
20. *Полюга, С. М.* Греко-римська традиція у становленні української граматичної термінології (на матеріалі морфології) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / С. М. Полюга. – К., 2013. – 18 с.
21. *Рождественский, Ю. В.* Общая филология / Юрий Владимирович Рождественский. – М. : Фонд Новое тысячелетие, 1996. – 326 с.
22. *Серио, П.* В поисках четвертой парадигмы / П. Серио // Философия языка: в границах и вне границ. – Харьков: "Око", 1993. – Т. 1. – С. 37–52.
23. *Суперанская, А. В.* Общая терминология. Вопросы теории / Александра Васильевна Суперанская [Отв. ред. Т. Л. Канделаки]. – М. : Либром, 2012 – 248 с.
24. *Тронский, И. М.* Задачи советского языкознания в области классических языков / И. М. Тронский // Изв. ОЛЯ. – 1958. – Т. 17, 3. – С. 242–252.
25. *Шадчина, А. С.* Текстові функції епістемічної модальності в давньогрецькому філософському дискурсі (на матеріалі текстів Геракліта і Платона) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / А. С. Шадчина. – К., 2005. – 20 с.
26. *Шовковий, В. М.* Методична система навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / В. М. Шовковий. – К., 2011. – 40 с.
27. *Щербина, Р. А.* Латинськокомовна історіографія в Україні середини XVII ст. як мовно-культурне джерело (на матеріалі хронік про Визвольну війну українського народу 1648–1654 років) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 "Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови" / Р. А. Щербина. – К., 2006. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 10.05.14